

Стратегія периферійних еліт мала реверсний характер. Завдяки колосальним ресурсам та експорту сировинних товарів у країни ядра, периферійна олігархія отримувала значні прибутки та зворотним шляхом, з країн ядра отримувала промислові товари та предмети розкоші: «...голландці концентрували і направляли назад у Річ Посполиту предмети елітного споживання, від французьких вин і розкішних італійських тканин до китайського фарфору, колоніального цукру і каву, на які шляхта витрачала свої грошові доходи. Чим не глобалізація?» [5, с.67-68].

Отже, історичний капіталізм спонукає периферійні економіки до повторного закріпачення робочої сили. Поширеною є точка зору про те, що буржуазія виграла конкуренцію у феодальній аристократії та зробила сеньйоральний порядок жертвою своєї системи, має сумнівне підґрунтя. Скоріше навпаки: капіталістична система підпорядкувала феодалізм своїм потребам та

«пішла» на колосальний рівень закріпачення населення навіть у самій Європі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маркс К. Немецкая идеология / К. Маркс, Ф. Энгельс // Собр. соч. Т. 3. - М.: Политиздат, 1955. - 689 с.
2. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV– XVIII вв.: В 3-х т. Т. 2: Игры обмена / Ф.Бродель. - М.: Прогресс, 1988. - 633 с.
3. Валлерстайн И. Исторический капитализм. Капиталистическая цивилизация / И.Валлерстайн. - М.: Тов-во научн. изданий КМК, 2008. - 176 с.
4. Кошелев В. С. Всемирная история Нового времени. XIX – начало XX века / В.С. Кошелев, И.В. Оржиховский, В.И. Саница. - Мн.: «Народная асвета», 1998. - 366 с.
5. Дерлугьян, Г. Как устроен этот мир. Наброски на макросоциологические темы / Г.Дерлугьян. - М.: Изд.-во Института Гайдара, 2013. - 384 с.

УДК 321.64

Шумський Л. М.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ К. ШМІТТА В КОНТЕКСТІ ПОБУДОВИ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Позиції К. Шмітта являють собою певний комплекс засобів для формування адекватних підходів до політичних реалій сучасності, особливо під час виконання завдань із створення демократичної правової держави. Шміттіана – величезний інтелектуальний потенціал, який сприяє розумінню логіки сучасної політичної науки, зокрема понять легальності та легітимності управління в державі, тотальності й сильної держави, підтверджується актуальність проблеми політичної єдності суспільства, що у К. Шмітта прямо пов'язується з феноменом репрезентації.

Ключові слова: держава, влада, легальність, легітимність, демократія, репрезентація, парламентаризм, диктатура, тотальність, правова держава

Шумский Л.Н.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ К. ШМИТТА В КОНТЕКСТЕ ПОСТРОЕНИЯ СОВРЕМЕННОГО ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА

Позиции К. Шмитта представляют собой определенный комплекс средств для формирования адекватных подходов к политическим реалиям современности, особенно при осуществлении задач по созданию демократического правового государства. Шмиттиана – огромный интеллектуальный потенциал, способствующий пониманию логики современной политической науки, в частности понятий легальности и легитимности управления в государстве, тотальности и сильного государства, подтверждается актуальность проблемы политического единства общества, что непосредственно связано у К. Шмитта с феноменом репрезентации.

Ключевые слова: государство, власть, легальность, легитимность, демократия, репрезентация, парламентаризм, диктатура, тотальность, правовое государство

Shumsky L.

POLITICAL VIEWS OF K. SCHMITT IN THE FRAMEWORK OF ESTABLISHING
A MODERN RULE-OF-LAW STATE

K. Schmitt's position presents a certain complex of means for forming adequate approaches to political realities of modernity, especially by fulfilling the tasks of establishing a democratic rule-of-law state. Schmitt's heritage provide a huge potential intellectual contribution to understanding the logics of modern political science where new approaches are gained to interpreting the concepts of legality and legitimacy of the state' governing, of totality and a strong state. The topicality of the issues of political unity of a society is supported, which Schmitt connects to the phenomenon of representativeness.

Key words: state, power, legality, legitimacy, democracy, representativeness, parliamentary government, dictatorship, totality, rule-of-law state.

Погляди К. Шмітта являють собою певний комплекс засобів для формування адекватних підходів до політичних реалій сучасності, особливо у процесі створення демократичної правової держави. Шміттiana – це величезний інтелектуальний потенціал, який сприяє розумінню логіки сучасної політичної науки, в якій нових граней набувають осмислення понять легальності та легітимності управління в державі, тотальності й сильної держави, підтверджується актуальність проблеми політичної єдності суспільства, що у К. Шмітта прямо пов'язується з феноменом репрезентації в контексті непримиренного протистояння ліберально-демократичному плюралізмові.

Серед зарубіжних учених, предметом дослідження яких була теоретико-політична спадщина К. Шмітта, слід назвати Х. Кварича, Д. Лаака, Р. Меринга, Машке, Ф. Нойманна, Б. Рютерса, Б. Тешке, П. Томміссена, Ю. Фіялковські, К. Хильгера та ін, також значну увагу зазначеній проблематиці приділили С. Артамошин, Е. Гаранов, О. Кільдюшов, К. Лапшин, А. Михайлівський, Е. Россі, П. Рахшмир, А. Смирнов, А. Філіппов та ін. Вітчизняні дослідники також зробили значний внесок у розробку різних аспектів теми: Р. Войтович, М. Головатий, О. Крисенко, В. Терлецький, О. Фісун, М. Шаповаленко, Ю. Шейко та ін.

Головне призначення держави як суверенної інстанції, вважав К. Шмітт, полягає у збереженні миру й забезпеченні раціонального політико-адміністративного управління. Для К. Шмітта пріоритетний орієнтир – держава, форма і конституція – другорядне. Ця позиція до сих пір є об'єктом критики і найрізноманітніших інтерпретацій [1], не дивлячись на те, що саме конституції мислитель надавав великого значення й присвятив чимало творів. Про конституцію

держави та здійснювану нею стратегію, писав учений, «можна судити тільки тоді, коли держава функціонує як така, ця думка стосується насамперед складної і залежної від багатьох чинників ліберальної демократії як державної форми [2, с. 36]. Скепсис відносно дієздатності ліберальної демократії пояснюється тим, що К. Шмітт завжди був непримиренним противником лібералізму й критикував його по багатьох позиціях, основним із яких є ігнорування лібералізмом «серйозного випадку», особливо у період кризи Веймарської республіки у другій половині 1920-х років. Вся політика головним чином має бути здатна, писав К. Шмітт, диференціювати «друга й ворога», розуміти перманентну загрозу, але антитеза «друг – ворог» підміняється лібералізмом універсальним партнерством між економічними конкурентами та ідеологічними противниками; поняття політичного вичерпується у змаганні партійних політичних доктрин, тобто в плюралізмі інтересів [3]. Учений вважає, що такий підхід розмиває сутність політичного й стосовно конкретного внутріполітичного становища у Веймарській республіці не сприяє віднайденню виходу з небезпечної ситуації. Вихід – це рішення, згідно з К. Шміттом. На переконання К. Шмітта, суб'єкт, який прийняв рішення в умовах «виняткового випадку», стає сувереном. В основі такого тимчасового рішення – «ніщо» [4], що є надзвичайно ірраціональним, припускає відхід від правових норм, але зміст виняткового випадку» передбачає раціональну можливість виходу з кризи.

Ця думка К. Шмітта є предметом гострих дискусій і зберігає свою актуальність до сьогодні, оскільки процеси розбудови держави на різних континентах ніколи не закінчувались. При цьому слід погодитись з оцінками перекладача й знавця творчості К. Шмітта О. Кільдюшова, згідно з якими, «тита-

нічна місія К. Шмітта, покладена ним на самого себе, котра полягає у пошуку вибору вектора горизонту соціальної дії у сфері прийняття загальнозначущих політичних рішень для адекватної колективної дії» [5].

Роль учення К. Шмітта, наприклад, у післявоєнному державному будівництві Німеччини та інших європейських країн підкреслює А. Михайловський. Учений пише, що «Causus Schmitt» красномовно говорить про специфічний розвиток інтелектуального життя в Німеччині після Другої світової війни, ідеал сильної, раціональної держави, що стоїть над суспільством і має імунітет від суперечливих соціальних інтересів, був еталоном не тільки для консерваторів, а й для багатьох лібералів у післявоєнний період існування Європи» [6].

Точка зору К. Шмітта, згідно з якою індивідуалістичний лібералізм не в змозі сформулювати політичну ідею, оскільки виступає проти будь-якого типу політичної влади, активно критикується. Зокрема А. Баєв пише, що по суті лібералізм ні в якому разі не аполітичний. Багато ліберальних держав у минулому наочно продемонстрували силу і дієздатність. Досить згадати перебіг і підсумки Другої світової війни, коли ліберальні демократичні держави змогли чітко визначити різницю між другом і ворогом і виявилися здатними перемогти противника. «Тому теза К. Шмітта про сліпий і недієздатний лібералізм, який не може розпізнати внутрішнього і зовнішнього супротивника, є слабкою. Крім того, на перший погляд, безвихідні політичні ситуації, можуть бути врегульовані винятково за допомогою компромісів, і не завжди виникає необхідність авторитарного рішення» [7]. З боку К. Шмітта, відзначає П. Рахшмир, спостерігається явна недооцінка ліберальної демократії. К. Шмітт не бачив у ній прихованих резервів. «На практиці ліберальна демократія виявилася сильнішою, ніж він думав. Життєва стійкість визначається здатністю долати свої слабкості. Навпаки, тотальні режими в розумінні К. Шмітта і тоталітарні в сучасних трактуваннях, які здавалися могутньою і монолітною структурою, встигли розвалитися» [8].

Необхідно, на наш погляд, відзначити міркування Ш. Муффа, яка була непримиренним противником К. Шмітта, але при цьому писала, «що два моменти з політичної спадщини К. Шмітта залишаються актуальними для ліберальної демократії: визнання неминучого поділу, як би переконливо лібералізм ні відстоював ідею «загально-

людської рівності й свободи» і, нехай навіть у своєрідній формі, але розуміння наявності «ворога», якщо вона (ліберальна демократія) не хоче бути знищеною політичним противником» [9].

Важливими є міркування Г. Люббе відносно поглядів К. Шмітта щодо механізмів побудови правової демократичної держави. Г. Люббе писав, що слабкістю Веймарської республіки, згідно з К. Шміттом, була, зокрема, її нездатність юридично й політично розпізнати своїх смертельних ворогів і реагувати відповідним чином; це не повинно було повторитися під час другої німецької парламентської демократії – такий висновок, який з аналізу праць К. Шмітта могли зробити саме ліберали. «Розрізнення друга і ворога виявляється у цьому контексті застосовним і навіть незамінним. Центральну сукупність понять політичної теорії К. Шмітта можна без проблем використовувати в ліберальному дусі для обґрунтування конституційно-правових та інших політичних заходів самоствердження ліберальної парламентської демократії» [10].

У зв'язку з цим, свою оцінку стану ліберальної демократії дає Р. Фойгт у новітньому дослідженні «Легальність без легітимності?» 2015 року, де він підкреслює значимість поглядів К. Шмітта, зокрема, розуміння легальності та легітимності в поєднанні з особливостями політики партійної держави. Р. Фойгт пише, що стабільність ліберальної демократії, як у Німеччині, так і в усій Європі знаходиться під загрозою, і в будь-який час може настати хаос. Головна причина полягає в тому, що у формально-інституційному плані демократичні засади зберігаються, але демократичність прийняття важливих державних рішень втрачає своє значення. Партійна політика і боротьба між партіями за голоси електорату стає пріоритетною, що зумовлює відхід від основного завдання визначення після виборів урядової політики. У ст. 21 Конституції Німеччини записано, що «партії беруть участь у формуванні політичної волі народу, створення партій – вільно, внутрішня організація повинна відповідати демократичним принципам» [11]. Але роль партій у політичних процесах у державі набагато перевищує повноваження, закріплені Основним законом. Суть у тому, що у виборній процедурі має місце таке явище, як «партійні списки». Ці списки складаються самою партією, і кандидати в депутати, які не отримали мандат самостійно, а пройшли за партійними списками, потрапляють в

безнадійну залежність від волі партії. Це означає, що «парламентарі беруть на себе зобов'язання, в першу чергу, від партії, а не від виборців. Парламент Німеччини продовжує, таким чином, традиції бути ареною маніпуляцій на користь різних партикулярних інтересів, проти чого рішуче виступав К. Шмітт» [12, с. 23]. Вибори передбачають створення гармонійного зв'язку між депутатським корпусом і виборцями. Але парламентська практика демонструє протилежні реалії. Насправді здійснюється дистанціювання між депутатами і виборцями, «репрезентація» є відсутня. Перш за все, це полягає в тому, що депутати призначають собі «княже» матеріальне забезпечення, що набагато перевищує можливості пересічних громадян, причому це не перешкоджає багатьом парламентарям лобювати інтереси певних кіл і, відповідно, додатково підвищувати свої доходи, подібна діяльність парламенту знижує довіру населення і істотно загрожує легітимності діючої влади» [12, с.27]. За сучасних умов, вважає Р. Фойгт, для збереження функціональності зв'язку демократії і легітимності необхідно по-новому вивчити поняття демократії для визначення нових інституційних форм і підходів, які будуть відповідати нашій глобальній епосі.

Щодо поняття «репрезентація» дуже важливими уявляються міркування Д. Дузо. Автор пише, що якщо оцінити значення підходу К. Шмітта до поняття репрезентації, то стає очевидним не теоретичний або ідеологічний вибір інтерпретатора, а результат, який констатує надзвичайну важливість співвідношення репрезентації і політичної єдності для осмислення сучасних політичних процесів. Д. Дузо переконаний, що назріла необхідність більш досконалих форм контролю діяльності парламенту з боку громадськості, оскільки репрезентанти не виконують і не проводять в життя загальну волю народу, вони зайняті здійсненням своїх приватних інтересів [13].

У сучасному політичному дискурсі щодо перспектив феномена правової держави незмінними темами залишаються поняття диктатури, тотальності, тоталітаризму, надзвичайного стану або «виняткового випадку», які неминуче асоціюються з ім'ям К. Шмітта. Дослідник Ю. Деревянченко, зокрема, аналізує значення робіт К. Шмітта для правових підстав формування тоталітарних режимів і доходить висновку, що «правова легітимність індиферентна до конкретних форм свого здійснення, правова держава імпліцитно має тенденцію

еволюціонувати до диктатури і тому потребує громадських інститутів, які генерують моральний дискурс» [14].

Ми вважаємо, що дослідник міркує досить прямолінійно з кількох причин. По-перше: не можна пов'язувати «тотальність» К. Шмітта з сучасним розумінням «тоталітарності». Для порівняння понять слід навести детермінацію «тоталітарного», яку пропонує М. Броше: «тоталітарні системи правління прагнуть до абсолютної концентрації влади і не допускають ніякої конкуренції, ця обставина зумовлює дію неймовірно руйнівної сили, спрямованої на знищення всього, що відхиляється від системи або проявляє ознаки подібного відхилення» [15]. «Тотальність» у К. Шмітта має дещо інший зміст. К. Шмітт, писав, що держава, яка може відрізнити друга від ворога – справжня, і в цьому сенсі тотальна, вона існувала в усі часи, слугувати зміцненню її влади. Держава, по суті, не дає жодних шансів для появи антидержавних формувань, або таких, що перешкоджають чи сприяють розколу. Унаслідок політизації Німеччина перетворилася не на тотальну, а й на партійну державу, на конгломерат тотальних партій. Ці партії «тотально себе реалізують, керують своїми прихильниками від народження до смертного одра, тотально проникають у найрізноманітніші соціальні групи, нав'язують свої погляди, видаючи їх за правильні, щодо державних форм і економічних питань» [16, с.75]. Тотальність у сенсі простого обсягу за відсутності інтенсивності та політичної енергії є протилежністю владі та силі. Тотальні партії через парламент практично керують державою, роблячи її об'єктом своїх компромісів. Між державою і урядом, з одного боку, і масами громадян – з іншого, функціонує високоорганізована багатопартійна система, що стала монополією в політиці. Прагнення підпорядкувати своїм інтересам кожен життєву сферу і величезні маси громадян суперечить всім конституційним положенням. Крім того, «правові підстави» для формування тоталітарних режимів у вченні К. Шмітта теж досить спірні. Досить зауважити, що нацисти прийшли до влади без К. Шмітта, маючи свою програму, інтелектуальний потенціал ученого використовувався режимом, щоправда, не без участі самого К. Шмітта [17].

По-друге, слід наголосити на оригінальності і науковості підходу К. Шмітта до поняття «диктатура», оскільки у диктатурі він вбачав не самоціль, а раціональний

інструмент у конкретній політичній ситуації. Варто згадати думку О. Хьоффе, котрий підкреслював, що інтелектуали часто запозичують трактування «політичного» й «суверенітету», активно використовуючи понятійний апарат, який увів у науковий обіг саме К. Шмітт. «Різнобічний інтерес до освоєння та актуалізації ідей К. Шмітта зумовлений важливим впливом, який продовжують чинити розумові стратегії на усвідомлення ролі й значущості політичних інститутів у державному устрої суспільства. Сильна сторона теорії К. Шмітта – уявлення про суспільно-політичну цілісність, яка формується у разі виникнення небезпеки як ззовні, так і зсередини, і дихотомія «друг-ворог» має сенс» [18]. Думку О. Хьоффе поділяє, зокрема С. Ударцев: «якщо авторитарні режими неминуче поступаються ліберальній демократії у досягненні максимальної творчої індивідуальної реалізації, у рівні громадських ініціатив, у розвитку громадянського суспільства за «нормальних» умов, то у певний відрізок часу вони можуть конкурувати за ефективністю організації громадян і навіть мати перевагу. Тут слід визнати правоту К. Шмітта, що у надзвичайній ситуації, яка вимагає мобілізації всього суспільства, механізми жорсткого регулювання і контролю дієві за будь-якої державної форми» [19].

К. Шмітт писав свого часу, що у найскладніші для держави моменти, яким би нецивілізованим поняттям не вважалася диктатура, вона може прийти на допомогу, якщо немає інших шляхів для запобігання анархії та небезпеки громадянської війни [20, с. 7]. При цьому вчений розмірковує про збереження індивідуальних свобод і оцінює ступінь загрози цим свободам з боку певних недержавних формувань. Винятковий випадок або «надзвичайний стан» неминуче асоціюються з поняттям диктатури, але слід підкреслити, що К. Шмітт відповідально і компетентно звертався до понять диктатури і надзвичайного стану (виняткового випадку). Це підтверджується в роботі вченого, на цей момент невідомої вітчизняному дослідникові, яку ми представляємо вперше «Положення про порядок застосування закону до ст. 48 конституції Німеччини» (1926 р.). К. Шмітт зазначав у цьому творі, що надзвичайні повноваження, надані рейхспрезидентом у ст. 48 Основного закону, повинні бути максимально точно регламентовані, з праводержавної точки зору, з метою не допустити безмежної диктатури. У ст. 48 після перерахування прав рейхспрезидента

зафіксовано, що «подробіці регулюються загальнодержавним законом» [21, с. 46], але, зауважує К. Шмітт, «цей закон про порядок застосування ст. 48 до сих пір не прийнятий, тому виникає цілий ряд проблем, оскільки не встановлені умови і обмеження для здійснення надзвичайних заходів [22, с. 38]. Порівняно з загрозливим для держави становищем 1919 р., писав К. Шмітт, коли Конституція приймалася в скорочені терміни для стабілізації становища, ситуація 1926 р. досить спокійна і дозволяє «визначити обсяги повноважень рейхспрезидента простим державним законом без конституційних змін» [22, с. 41]. К. Шмітт, таким чином, констатує необхідність суворої регламентації закону про «надзвичайний стан».

Ми підкреслюємо найважливішу інтелектуальну заслугу К. Шмітта в розумінні логіки сучасної політичної науки, в якій головну роль відіграє феномен політичної єдності, що є фундаментальним критерієм існування будь-якої державної форми. Це твердження сформовано на основі вивчення оригіналів мислителя і робіт його прихильників і учнів. Зокрема Е. Бекенферде відзначав правильність розроблення Карлом Шміттом критерію політичного й заснованого на ньому поняття держави як політичної єдності і про значення свободи індивідуальної та політичної волі для державної єдності і державного порядку [23].

Таким чином, можна зробити висновок, що у сучасному політичному дискурсі щодо перспектив феномена правової держави незмінними темами залишаються поняття диктатури, тотальності, тоталітаризму, надзвичайного стану або «виняткового випадку», легальності та легітимності управління в державі, політичної єдності суспільства. Процес розбудови сучасної правової держави в Україні обтяжується відсутністю досвіду у створенні власної державності в Україні. Для з'ясування деяких теоретичних проблем дуже принагідними є певні положення теоретичної спадщини К. Шмітта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лапшин К. Учение о государстве в трудах К. Шмитта: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Краснодар, 2012. [Електронний ресурс] /К. Лапшин – Режим доступу: dlib.rsl.ru/loader/view/01005053300?get=pdf
2. Quaritsch H. Positionen und Begriffe Carl Schmitts. Vierte, unveränderte Auflage. – Berlin: Duncker & Humblot, 2010. –130 S.
3. Brauchen wir diesen Carl Schmitt? Zur aktuellen Relevanz Carl Schmitts für Forschung und Gesellschaft [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://>

- /www.grin.com/de/e-book/107258/brauchen-wir-diesen-carl-schmitt-zur-aktuellen-relevanz-carl-schmitts
4. Nichts der Entscheidung Eine Studie zum Deziisionismus in den frühen Schriften Carl Schmitts [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/14507674.pdf>
5. Кильдюшов О. Шмитт как теоретик российских нулевых [Електронний ресурс] /О. Кильдюшов. – Режим доступу: <http://www.russ.ru/Mirovaaya-povestka/SHmitt-kak-teoretik-rossijskih-nulevyh>
6. Михайловский А. Борьба за Карла Шмитта [Електронний ресурс] / А. Михайловский. – режим доступу: <http://www.phil63.ru/borba-za-karla-shmitta>
7. Баев В. Политические взгляды Карла Шмитта [Електронний ресурс] /В. Баев. – режим доступу: <https://www.sovremennoeravno.ru/m/articles/>
8. Рахшмир. П. Идеи и люди. Политическая теология Карла Шмитт [Електронний ресурс] /П. Рахшмир. – Режим доступу: <https://www.portal-credo.ru/site/?act=lib&id=1155>
9. Муфф Ш. Карл Шмитт и парадокс либеральной демократии [Електронний ресурс] /Ш. Муфф. – Режим доступу: www.ruthenia.ru/logos/number/45/12.pdf
10. Люббе Г. Карл Шмитт в восприятии шибера-лов [Електронний ресурс] /Г. Люббе. – Режим доступу: http://www.logosjournal.ru/arch/60/89_7.pdf
11. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Hrsg., Bundeszentrale für politische Bildung. – Bonn, 2011. – 144 S.
12. Voigt R. Legalität ohne Legitimität? [Електронний ресурс] / R. Voigt. – Режим доступу: www.springer.com/de/book/9783658069261
13. Duso G. Carl Schmitt: Politische Theologie als Einsicht in die modernen politischen Begriffe [Електронний ресурс] / G. Duso – Режим доступу: www.cirlpge.it/.../SCHMITT%20politische%20Theologie%20
14. Деревянченко Ю. Политическая теология и правовое государство. Уроки Карла Шмитта [Електронний ресурс] /Ю. Деревянченко – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/politiches-kaya-teologiya-i-pravovoe-gosudarstvo-uroki-karla-shmitta>
15. Brosche M. Totale Herrschaftssysteme [Електронний ресурс] /М. Brosche. – Режим доступу: home.uni-leipzig.de/staat/quellen/brosche.doc
16. Schmitt C. Starker Staat und gesunde Wirtschaft (1932) / C. Schmitt // Staat, Großraum, Nomos. Hrsg., von G. Maschke. – Berlin: Duncker & Humblot, 1995. – 688 S.
17. Hilger C. Rechtsstaatsbegriffe im Dritten Reich: eine Strukturanalyse [Електронний ресурс] / С. Hilger – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?isbn=3161480570>
18. Хёффе О. Шмитт – маргинален. Кант – актуален [Електронний ресурс] /О. Хёффе. – режим доступу: <http://www.russ.ru/layout/set/print/Mirovaaya-povestka/SHmitt-marginalen.-Kant-aktualen>
19. Ударцев С. Сильное государство: вопросы теории [Електронний ресурс] /С. Ударцев. – Режим доступу: km.kazguu.kz/uploads/files/1.%20Ударцев%20С.Ф.%20с.%206-14.pdf
20. Schmitt C. Diktatur und Belagerungszustand. Eine staatsrechtliche Studie (1916) /C. Schmitt // Staat, Großraum, Nomos. Hrsg., von G. Maschke. – Berlin: Duncker & Humblot, 1995 – 668 S.
21. Материалы Народного Комиссариата Юстиции. – М.: 1921. – Вып. IX. – 68 с.
22. Schmitt C. Das Ausführungsgesetz zu Art. 48 (sog. Diktaturgesetz) (1926) /C. Schmitt // Staat, Großraum, Nomos. Hrsg., von G. Maschke. – Berlin: Duncker & Humblot, 1995. – 688 S.
23. Бёкенфёрде Э. Понятие политического как ключ к работам Карла Шмитта по государственному праву [Електронний ресурс] /Э. Бёкенфёрде – Режим доступу: http://www.logosjournal.ru/arch/60/art_112.pdf

УДК 323.2-042.3: [323.1 + 316.34]

Попков Д.О.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

НЕОДНОРІДНІСТЬ ЯК АТРИБУТ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналізується проблематика стабільності політичної організації суспільства в контексті його структури. Із застосуванням різних теоретичних підходів показано, що неоднорідність сучасного суспільства є його нормативним станом. Обґрунтовується неефективність забезпечення цілісності політичної організації суспільства за рахунок примусового викорінення різноманітності субдержавних колективних ідентичностей, які історично склалися на території держави. Визначається перспективним задля забезпечення ефективності політичного режиму та збереження його демократичності пошук балансу між політичною єдністю та різноманітністю елементів суспільства.

Ключові слова: *однорідність, гетерогенне суспільство, ідентичність, політична стабільність*